

FRÁ TEIKNINGU TIL SJÓNLISTA: PRÓUN NÁMSGREINARINNAR SJÓNLISTA Í SKYLDUNÁMI Á ÍSLANDI

Rannsóknin miðar að því að skoða þróun námsgreinarinnar sjónlista í skyldunámi barna á Íslandi frá fræðslulögunum 1907 með það að markmiði að auka yfirsýn, efla þekkingu og þróun í þágu stefnumótunar og umbóta, auka sýnileika greinarinnar og skerpa framtíðarsýn. Rannsóknaraðferðin fólst í innihaldsgreiningu tengdra skjala og rýni laga um menntun, reglugerða, námskráa og opinberra skýrslna. Leitast var við að athuga hvað þessi gögn segja um sjónlistakennslu á mismunandi tímum og gera grein fyrir sögulegri þróun hennar. Gögn voru kóðuð og þemagreind og sýndu niðurstöðurnar sjö efnisþætti sem voru: vægi, markmið, kennsluáðferðir, námsmatsaðferðir, aðstaða, tímafjöldi og samþætting. Rannsóknin sýnir að sjónlistir hafa verið mikilvægur þáttur í alþýðumenntun á Íslandi í gegnum tíðina þar sem greinin hefur verið hluti af námskrá skyldunáms frá því árið 1929. Hins vegar er ljóst að áherslur hafa tekið miklum breytingum á rúmum hundruð árum.

Efnisorð: sjónlistakennsla, aðalnámskrá, námskrárþróun, saga

INNGANGUR

Skólaskylda á Íslandi hófst með fyrstu fræðslulögunum (lög um fræðslu barna nr. 57/1907) og var skólaskylda þá fjögur ár, eða fyrir tíu til fjórtán ára nemendur. Síðan þá hefur skólaskylda lengst í tíu ár og hún gildir um nemendur á aldrinum sex til sextán ára (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2013). Mörg heiti hafa verið notuð á námsgreinina sjónlistir á þessum tíma. Í fyrstu voru t.d. notuð heitin myndaskript, dráttarlist og teikning (Fræðslumálastjórnin, 1929; Heimir Þorleifsson, 1975; reglugjörð fyrir Barnaskólann á Ísafirði nr. 134/1877) en í dag heitir námsgreinin sjónlistir (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2013). Í þessari rannsókn er hugtakið sjónlistir notað um greininna í almennri umfjöllun en önnur heiti notuð þegar við á.

Árið 1929 varð námsgreinin teikning hluti af skyldunámi barna með námskrá fyrir barnaskóla (Fræðslumálastjórnin, 1929) en einhver slík kennsla átt sér þó stað fyrir þann tíma. Ríkari hefð var fyrir teiknikennslu en öðrum verklegum greinum, sem yfirleitt áttu

erfitt uppdráttar (Ólafur Rastrick, 2008). Hér á landi færðu ýmsir talsmenn verklegrar kennslu rök fyrir mikilvægi þessara greina í alþýðumenntun. Þar ber helst að nefna Jón Þórarinsson (1891), Guðmund Finnbogason (1903) og Halldóru Bjarnadóttur (1919). Guðmundur fjallaði einnig um mikilvægi teiknikennslu í riti sínu *Lýðmentun* (1903) og benti á að með slíkri kennslu næðist tenging við náttúruna sem skapaði jafnvægi milli hugar og handar.

Við upphaf 20. aldar var teikning orðin hluti af alþýðumenntun víða í Evrópu (Efland, 1983) og íslenskir kennarar sem ferðuðust til Norðurlanda tóku með sér ýmsar hugmyndir þaðan sem höfðu áhrif á þróun hér á landi (Gísli Þorsteinsson og Brynjar Ólafsson, 2015). Hugmyndirnar má rekja til frumkvöðla mynd- og handmennta í alþýðumenntun. Þar ber helst að nefna Johann Heinrich Pestalozzi (1894) sem fjallaði um uppeldislegt gildi teikunar í bók sinni sem var fyrst gefin út 1801. Pestalozzi var þeirrar skoðunar að finna ætti teikningu stað jafnfætis öðrum grunnþáttum menntunar (Ashwin, 1980). Hugmyndir Pestalozzi byggjast að einhverju leyti á skrifum Rousseau sem fjallaði um teikningu í bók sinni *Emile* (1763/1921). Einn lærisveina Pestalozzi, Friedrich Fröbel, nýtti hugmyndir Pestalozzi í starfi sínu með ungum börnum og þróaði hagnýtar leiðir byggðar á hugmyndafræði hans (Barnard, 1906; Jón Þórarinsson, 1891).

Reynslunám í anda Dewey hefur verið ríkjandi aðferð í íslensku skólakerfi og er meðal annars sótt í hugmyndir Fröbels um að nám fari fram með gjörðum og þátttöku (Goldblatt, 2006). Bruner hefur stundum verið stillt upp sem andstæðingi Dewey með áherslu sinni á að nemendur læri hvað best ef þeir nálgast greinina á sama hátt og fræðimenn nálgast rannsóknir (Takaya, 2013). Dewey (1934) lagði hins vegar áherslu á hlutdeild fagurfræði í verklegu námi. Hugmyndir Bruner öðluðust fótfestu í kjölfar þess að Sovétríkin skutu upp fyrsta gervitunglinu, Spútnik I, árið 1957. Þá vildu stjórnmöld í Bandaríkjunum leggja aukna áherslu á stærðfræði og náttúruvísindi til þess að ná auknum árangri í menntakerfinu. Listir fengu ekki sama stuðning og því var það undir listgreinakennurum komið að þróa nýja fagmiðaða námskrá byggða á því að efla sköpun og dýpka skilning á listum (Eisner, 2002). Þannig þróaðist DBAE (e. discipline based art education) sem hefur verið leiðandi í stefnumótun námskráa í listum. DBAE byggist á jafnvægi milli sköpunar annars vegar og listasögu og fagurfræði hins vegar (Eisner, 2002).

Í rannsókninni sem hér er kynnt er leitast við að lýsa þróun námsgreinarinnar sjónlista í skyldunámi á Íslandi með því að skoða hvernig vægi greinarinnar hefur verið skilgreint í námskrám á ólíkum tímum, hver markmið námsgreinarinnar hafa verið og hvernig þau hafa breyst, hvaða kennsluaðferðir og námsmatsaðferðir hafa verið ríkjandi, hvernig aðstaða og tímafjöldi hafa tekið breytingum og á hvaða hátt og að hve miklu leyti samþætting sjónlista við aðrar námsgreinar hefur verið útfærð. Jafnframt er skoðað hvaða sögulegu og stefnumótandi þættir skýra þessar breytingar

RANNSÓKNIR Á SJÓNLISTAKENNSLU Á ÍSLANDI

Nokkrar rannsóknir hafa sérstaklega verið gerðar á sjónlistakennslu á Íslandi en færri á hugmyndafræðilegri þróun sjónlista og hvernig hún birtist í námskrám. Eitthvað hefur þó verið ritað um hugmyndafræðilega þróun list- og verkgreina þar sem greinarnar voru

um tíma á samtengdu sviði í aðalnámskrám. Greinarnar eru þó ólíkar í eðli sínu, eins og Brynjar Ólafsson (2009) bendir á. Brynjar fjallar enn fremur um þann vendlipunkt í námskrárþróun list- og verkgreina þegar listir voru í fyrsta skipti greindar frá verkgreinum í aðalnámskránni 1999. Það má því stundum sjá umfjöllun um þróun sjónlista í heildar-rannsóknnum á list- og verkgreinum. Sums staðar er fjallað um ákveðna þætti greinasviðsins án þess að aðgreina námsgreinarnar sérstaklega en einnig má finna umfjöllun um þróun greinasviðsins, svo sem í samanburðarrannsókn Autio o.fl. (2015) á þróun námskráa á Íslandi, í Finnlandi og Eistlandi.

Doktorsverkefni Guðrúnar Helgadóttur (1997) sneri alfarið að viðhorfum kennara til námskrár mynd- og handmennta. Þar kemur fram að greinarnar eru jaðarnámssvið í íslensku menntaumhverfi og talsmenn þeirra eiga því lítinn hlut í þróun almennrar menntastefnu. Guðrún bendir einnig á að greinasviðið hafi átt erfitt uppdráttar og verið tengt hugmyndinni um nemendur sem þrífust verr en aðrir í bóknámi. Þá fjallar hún um duldu námskrána og nefnir sérstaklega fyrir mæli aðalnámskrár um aðstöðu og efnivið þar sem þau endurspeglar gildi námsgreinanna.

List- og menningarfræðsla var viðfangsefni umfangsmikillar rannsóknar á vegum Mennta- og menningarmálaráðuneytisins (Bamford, 2011). Þar er fjallað um námskrár list- og verkgreina og í ljós kemur að skilgreiningu vanti í aðalnámskrám á því hvaða listform teljist til lista og að greina þurfi á milli þess sem telst menntun í listum og menntun í gegnum listir. Í rannsókn á starfsháttum skóla við upphaf 21. aldar var fjallað um list- og verkgreinar (Gerður G. Óskarsdóttir o.fl., 2014). Niðurstöður gáfu til kynna að nokkuð langt væri á milli almennrar stefnumótunar og markmiða list- og verkgreina í aðalnámskrá. Viðmælendum þóttu markmiðin of háfleyg og víðfeðm og tíminn til umráða takmarkaður. Aðeins um helmingur þeirra list- og verkgreinakennara sem talað var við byggði kennslu sína á aðalnámskránni. Í úttekt á listgreinakennslu á Norðurlöndum fjallaði Rósa Kristín Júlíusdóttir (2008) um þágildandi námskrá myndmennta. Hún komst að því að íslenska námskráin legði áherslu á námsferli myndmennta og á jafnvægi milli þess að skapa annars vegar og greina hins vegar.

Finna má yfirlit um íslenskar námskrár í skýrslum um norræna listgreinakennslu, svo sem í samantekt Pasca (2013) og skýrslu Evrópusambandsins (European Union, 2012) þar sem list- og menningarkennsla um allá Evrópu er borin saman. Fram kemur að íslenska námskráin leggur áherslu á samþættingu líkt og aðrar evrópskar námskrár, en eingöngu á Íslandi, Kýpur og í Rúmeníu fái öll aldursstig svipaðan tíma í viðmiðunarstundaskrá. Á hinn bóginn sé Ísland eitt af fáum löndum þar sem listgreinar eru val fyrir eldri nemendur. Rannveig Björk Þorkelsdóttir og Ása Helga Ragnarsdóttir (2016) benda í nýlegri grein á hlutdeild listgreina í námskrá hér á landi, að námskráin tryggi ekki jafnræði í listkennslu þar sem hver skóli geti úthlutað tímum til listgreina eftir geðþótta.

Nokkrar rannsóknir hafa verið gerðar á afmörkuðum þáttum sjónlistakennslu. Guðrún Helgadóttir (2003) beindi rannsókn sinni að hinu flókna ferli námsmats í myndlist, en hún einskorðaði rannsókn sína þó ekki við skyldunám heldur myndlistarnám almennt. Sigríður Ólafsdóttir o.fl. (2018) rannsökuðu sérstaklega sjónarmið myndmenntakennara varðandi stafræna sköpun en aðalnámskrá tekur ekkert fram um stafræna miðla í sjónlistakennslu. Svanborg R. Jónsdóttir og Hafdís Guðjónsdóttir (2021) greindu frá niðurstöðum

starfendarannsóknna list- og verkgreinakennara, þar sem kom í ljós að algengt væri að kennarar ættu erfitt með að finna jafnvægi milli skapandi skólastarfs og færnimiðaðrar kennslu.

Rannsóknir á sjónlistakennslu á Íslandi hafa hingað til beinst að sjónarmiðum kennara, útfærslum á vettvangi og aðstöðu til kennslu. Áður en skyggst verður inn í þróun hugmynda um námsgreinina er ekki úr vegi að líta til þess hvernig nafngiftir námsgreinarinnar hafa þróast í gegnum tíðina.

Þróun nafngiftar námsgreinarinnar

Ekki er unnt að líta fram hjá því hvað margvíslegar nafngiftir greinarinnar endurspeгла, en heiti hennar hefur tekið töluverðum breytingum frá því að hún var fyrst lögfest með námsskrá fyrir barnaskóla árið 1929 (Fræðslumálastjórnin, 1929). Þá bar greinin ýmist heitið teikning eða teiknun. Áður var hún kennd undir heitinu myndaskript við Reykjavíkurskóla veturinn 1847–1848 (Heimir Þorleifsson, 1975) og dráttarlist í reglugjörð fyrir Barnaskólann á Ísafirði nr. 134/1877, sjá töflu 1.

Frá 1929 fram að útgáfu aðalnámskrár grunnskóla 1977 (Menntamálaráðuneytið, 1977) var greinin sjálfstæð námsgrein, ekki flokkuð með öðrum greinum. Frá 1977 fram að núverandi aðalnámskrá grunnskóla (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011, 2013) hefur greinin verið hluti af greinasviði, með greinum eins og textílmennt, hönnun og smíði, tónlist, heimilisfræði og dansi og leiklist (Menntamálaráðuneytið, 1977, 1989, 1999b; Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2013).

Greinasviðið hefur borið ólík heiti. Frá 1977 (Menntamálaráðuneytið, 1977) hét greinasviðið mynd- og handmennt en árið 1999 (Menntamálaráðuneytið, 1999b) breyttist heitið í list- og verkgreinar. Þar var myndlist (mynd- og handmennt) skilgreind sem listgrein og þá flokkuð með tónmennt, leikrænni tjáningu, dansi og textílmennt fram að núgildandi námskrá þar sem sjónlistir eru undir hatti list- og verkgreina.

Tafla 1

Þróun nafngiftar námsgreinarinnar frá 1847 til 2013

Ártal	Heiti	Greinasvið	Heimild
1847	Myndaskript	Á ekki við	Saga Reykjavíkurskólal: Nám og nemendur (1975)
1877	Dráttarlist/dráttarlist	Á ekki við	Almanak hins íslenska þjóðvinafélags (1877)
1880	Uppdráttarlist	Á ekki við	Andvari (1881) (vísað til greinarinnar í alþýðuskólum í Svíþjóð)
1929	Teikning	Samþætt átthagafræði hjá 8 til 10 ára nemendum	Námsskrá fyrir barnaskóla frá 1929
1946	Teikning	Á ekki við	Lög um fræðslu barna nr. 34/1946

1948	Teiknun	Á ekki við	Drög að námsskrám fyrir barnaskóla og gagnfræðaskóla frá 1948
1960	Teiknun	Sambætt áttahagafræði hjá 7 til 8 ára nemendum	Námsskrá fyrir nemendur á fræðslu-skyldualdri frá 1960
1977	Teiknun	Mynd- og handmennt	Aðalnámskrá grunnskóla frá 1977
1989	Myndmennt	Mynd- og handmennt	Aðalnámskrá grunnskóla frá 1989
1999	Myndlist	Listgreinar	Aðalnámskrá grunnskóla frá 1999
2007	Myndmennt	Listgreinar	Aðalnámskrá grunnskóla frá 2007
2013	Sjónlistir	List- og verkgreinar	Aðalnámskrá grunnskóla frá 2013

Í Danmörku hefur teikning verið kennd frá því um 1899 en greinin hefur borið heitin *tegning* (ísl. teikning) og *formning* (ísl. mótun) (Bamford og Qvortrup, 2006; lov om forskellige forhold vedrørende folkeskolen nr. 898/2024). Í Noregi varð *tegning* (ísl. teikning) námsgrein árið 1889 og voru fögin þá þrjú, teikning, textíll og sløjð. Árið 1960 voru greinarnar sameinaðar undir heitinu *formning* en 1997 var heitinu breytt í *kunst og håndverk* (Digranes, 2009). Í Svíþjóð ber greinin heitið *bild* (ísl. mynd) en hét *ritning* eða *teckning* (ísl. teikning) (Åsén, 2006; Karlsson Häikiö, 2022) frá því að hún varð hluti af námskrá rétt fyrir 1880 (Landahl, 2018).

AÐFERÐAFRÆÐI

Markmið rannsóknarinnar var að skoða þróun námsgreinarinnar sjónlista í skyldunámi barna á Íslandi frá fyrstu fræðslulögunum, sem sett voru árið 1907, með því að greina innihald aðalnámskráa skyldunáms í sjónlistum. Stuðst var við aðferðafræði innihaldsgreiningar en hún er fjölbreytt megindleg og eigindleg rannsóknaraðferð til að greina skráð samskipti og er leið til þess að greina efni sem dreift er yfir langt tímabil og gefur kost á því að svara spurningum sem erfitt er að svara á annan hátt, svo sem spurningum um sögulega þróun, þegar annars konar gögn liggja ekki fyrir (Guðmundur Oddsson, 2021; Krippendorff, 2018). Að greina og skilja skjöl getur verið mikilvægur þáttur í því að skilja samfélagið (Asdal og Reinertsen, 2022). Því á aðferðin vel við í þessari rannsókn.

Gögnum var safnað með því að rýna í lög, reglugerðir, aðalnámskrár og opinberar skýrslur sem teljast frumgögn (Cohen o.fl., 2018). Almennir hlutar textanna voru greindir og þeir hlutar er vörðuðu sjónlistir eða sneru að list- og verkgreinakennslu. Eldri námskrár voru greindar í heild sinni þar sem þær voru stuttar og þeim ekki skipt eftir greinum. Að lokinni afmörkun gagna sem átti að greina voru þau lesin yfir án tillits til kóða. Við úrvinnslu gagna var aðleiðslukóðun síðan beitt til þess að greina efnisþætti í textanum sjálfum (Guðmundur Oddsson, 2021; Neuendorf, 2017). Þegar við fyrsta lestur gagnanna komu ákveðnir þættir fram. Sumir þeirra voru augljósir í öllum gögnum en aðrir voru, við fyrstu sýn, augljósari í hluta skjalanna. Þessir þættir voru settir upp sem upphafskóðar. Í ljósi þeirra voru gögnin greind á ný til þess að sjá hvort hægt væri að greina þá í öðrum skjölum. Í fyrstu var stuðst við kóðun augljóss innihalds, sýnilegs efnis sem kemur skýrt

fram. Þegar leið á greininguna var notuð kóðun dulins innihalds þar sem undirliggjandi og óbein merking innihaldsins var dregin fram (Neuendorf, 2017). Þetta ferli var endurtekið nokkrum sinnum þar til ákveðnir efnisþættir komu fram sem þemu.

NIÐURSTÖÐUR

Niðurstöður gagnagreiningar sýndu sjö þemu sem voru: vægi, markmið, kennsluaðferðir, námsmat, aðstaða, tímafjöldi, og samþætting. Í nýjustu aðalnámskrá grunnskóla (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011, 2013) mátti greina alla efnisþættina en færri komu fram í eldri námskrám. Niðurstöður voru settar fram í þáttum en ekki í tímaröð þrátt fyrir að um söguleg gögn væri að ræða en það var gert til þess að fylgja aðferðafræðinni. Hér eftir verður til einföldunar eingöngu vísað til höfunda námskráa þegar þeirra er fyrst getið.

Vægi

Hugmyndafræði námsgreinarinnar eru gerð mismikil skil í textum námskráa. Í drögum að námskrám í teiknun og skólaíþróttum fyrir barnaskóla og gagnfræðaskóla frá 1950 (Fræðslumálastjórnin, 1950) er talsvert fjallað um teikniþroska og þroskagildi greinarinnar. Vísað er til uppeldisfræðinga sem telja tjáningu barna í línunum og litum stuðla að námi og þroska. Talið er að teikning sé mikilvæg leið til þess að læra að skilja umheiminn. Hvergi er þó vísað til heimilda fremur en í öðrum námskrám. Í námskrá fyrir nemendur á fræðsluskuldaldri frá 1960 (Menntamálaráðuneytið, 1960) er fjallað um teikniþroska og höfuðfætlur, en að öðru leyti er ekki fjallað um mikilvægi greinarinnar.

Í lögum um grunnskóla 1974 (lög um grunnskóla nr. 63/1974) voru fyrst sett ákvæði um að huga skyldi að þroskun fagurskyns, listhneigðar og hagleiks, meðal annars með kennslu í sjónlistum. Áþekk ákvæði fylgdu næstu lögum þar sem kveðið var á um að í skólasterfi skyldi huga að sköpun og listrænni tjáningu. Einnig var áréttað að jafnvægi skyldi vera milli verklegs og bóklegs náms. Í nýrri lögum var einnig vísað til nýsköpunar- og frumkvöðlanáms (lög um grunnskóla nr. 49/1991; lög um grunnskóla nr. 66/1995; lög um grunnskóla nr. 91/2008).

Í aðalnámskrá grunnskóla frá 1977 (Menntamálaráðuneytið, 1977) komu fram áhyggjur af þróun verknáms vegna aukinnar vélvæðingar. Veigamesta markmið grunnskólans væri undirbúningur fyrir störf í þjóðfélaginu og verknám talið góður grundvöllur fyrir flestar greinar þjóðfélagsins. Því væru verklegar námsgreinar mikilvægar. Sama sjónarmið kom fram í aðalnámskrá 1989 (Menntamálaráðuneytið, 1989). Þar var vísað í fyrsta sinn til lagaákvæðis (lög um grunnskóla nr. 63/1974) í umfjöllun um myndmenntakennslu. Tekið var fram að í ritinu væri námsgreinum gert jafnhátt undir höfði og þeim raðað eftir stafrófsröð.

Með aðalnámskrá grunnskóla árið 1999 (Menntamálaráðuneytið, 1999b) var innleitt nýtt sameiginlegt greinasvið fyrir listgreinar. Þar var ítarlegar en áður fjallað um mikilvægi listgreina, svipað og umfjöllunin um teiknun í drögum að námskrá frá 1950. Bent var á hvernig listir hefðu fylgt mannum frá örófi alda og væru einn af hornsteinum

samfélagsins. Listir voru sagðar stuðla að alhliða þroska, efla sköpunargáfu, sjálfsmynd og skilning, veita tækifæri til persónulegs tjáningarmáta, þjálfna hæfni til þátttöku í menningu samfélagsins, þær væru áhrifavaldur og mikilvæg atvinnugrein, kveikja hugmynda og nýsköpunar og mótuðu og endurspegluðu sjálfsmynd og gildismat samfélagsins. Einnig var í fyrsta sinn fjallað um kröfur um árangur í myndlist til þess að geta sótt listnámsbraut á framhaldsskólastigi. Litlar breytingar urðu í næstu aðalnámskrá (Menntamálaráðuneytið, 2007).

Í núgildandi aðalnámskrá (Mennta- og menningarmálaráðuneyti, 2011) eru settir fram svokallaðir grunnþættir menntunar og er einn þeirra sköpun. Þar er fjallað um meðfædda sköpunarþrá barna og mikilvægi þess að virkja ímyndunaraflið. Vert er að taka fram að þarna er átt við sköpun í öllu námi nemenda og að sköpun eigi að tengjast öllu skólastarfi. Ekki er fjallað um sjónlistir sérstaklega, eða list- og verkgreinar. Í fyrsta sinn er bent á að þrátt fyrir að list- og verkgreinar séu í sama kafla sé margt ólíkt með greinunum. Lítið nýtt kemur fram í þeirri umfjöllun, en vísað er til eðlislægrar löngunar mannsins til að tjá sig, þar með talið á myndrænan hátt, fjallað er um mikilvægi verkmenningar, tengingu greinanna við atvinnulífið og að jafnvægi skuli vera á milli bóklegs og verklegs náms. Í sameiginlegum upphafskafla um listgreinar er fjallað um menntagildi þeirra og þær sagðar veita nemendum tækifæri til þess að ígrunda eigin tilveru og veruleika og vinna á listrænan hátt með ýmis gildi, hugtök og hugmyndir sem þá snerta. Í aðdraganda umfjöllunar um markmið sjónlista eru sjónlistir sagðar gefa nemendum tækifæri til þess að læra og tjá sig án orða.

Markmið

Námsskrá fyrir barnaskóla frá 1929 (Fræðslumálastjórnin, 1929) var byggð á fræðslulögum frá 1926 (lög um fræðslu barna nr. 40/1926). Þar var áhersla lögð á fyrir fram ákveðin verkefni, svo sem að nemendur teiknuðu eftir fyrirmyndum, lærðu að skyggja og lita og gerðu flatarteikningar og rúmteikningar. Í drögum að námsskrám fyrir barnaskóla og gagnfræðaskóla (Fræðslumálastjórnin, 1948) var ekki tekið fram hvað skyldi kennt í teiknun. Tveimur árum síðar voru gefin út drög að námsskrá um teiknun og skólaþróttir fyrir barnaskóla og gagnfræðaskóla (Fræðslumálastjórnin, 1950). Þar var teikninámið sett þannig upp að námsþáttum var raðað eftir aldri nemenda og fyrir hvern aldur voru fyrir fram ákvörðuð verkefni með nákvæmum listum yfir efnivið. Við bættust tilmæli um að skoða vel valdar myndir og listaverk. Einnig var kafli um mótun þrívíðra hluta en í fyrri námskrá voru einungis tilmæli um tvívíð verkefni. Þrátt fyrir að um drög væri að ræða var ný námsskrá ekki gefin út fyrr en tíu árum seinna.

Námsskránni frá 1960 svipaði til fyrri námskráa. Enn voru sett fram fastmótuð tilmæli um kennsluaðferðir og viðfangsefni nemenda. Lögð var áhersla á notkun fyrirmynda hjá eldri nemendum og áttu skólar að eiga gott safn af vönduðum fyrirmyndum. Yngri nemendur áttu þó að velja sér viðfangsefni og var varað við því að endurgera verk annarra því að auðga skyldi hugmyndaflug. Því mátti greina ákveðna stefnubreytingu frá dráttmyndunum sem einkenndu námsskrána frá 1929.

Tvær nýjar áherslur komu fram í námsskránni 1960 sem mátti einnig sjá í seinni námsskrám, það er áhersla á samvinnu og mikilvægi þess að eiga samtöl um list og kynna

listiðnað fyrir nemendum. Nemendur skyldu vinna saman að sameiginlegum verkefnum og ræða um myndlist. Áherslan var því ekki eingöngu á að skapa list, heldur einnig að njóta lista og greina list eftir aðra. Sú áhersla átti eftir að færast í aukana fram að núgildandi námskrá.

Í nýjum námskrám (Menntamálaráðuneytið, 1976, 1977) varð teiknun hluti af nýju greinasviði sem hét mynd- og handmennt. Sett voru fram sameiginleg markmið en hverri grein voru þó sérstaklega gerð skil. Í almennum hluta var hlutverki greinasviðsins lýst í tengslum við þroska nemenda í nútímaþjóðfélagi. Áhersla var lögð á eflingu sköpunargáfu með auknu frelsi og á eðlislæga þörf nemenda fyrir að uppgötva. Í takt við þessa áherslubreytingu hurfu flest markmið sem tengdust fyrir fram ákveðnum viðfangsefnum; kennurum bæri að semja námsáætlanir og skilgreina verkefni. Skilgreind viðfangsefni, að undanskilinni brúðgerð, koma ekki aftur fyrir í námskrám.

Breyttar áherslur komu með nýrri námskrá árið 1989. Þar voru markmið fyrst skilgreind eftir aldursbili nemenda í stað námsára. Nemendum var skipt á þrjú stig, 7 til 8 ára, 9 til 12 ára og 13 til 15 ára. Slík skipting hefur haldið sér fram að núgildandi námskrá en árið 1991 bættist við hópur sex ára nemenda (Stjórnarráð Íslands, 1991). Í námskránni var áfram lögð áhersla á skapandi tilraunastarf en auk þess var fjallað um mikilvægi áhugahvatar nemenda og að þeir myndu fyrir eigin getu.

Árið 1999 var gefin út námskrá sem var nokkuð ólík öðrum að uppbyggingu. Þar voru markmið skilgreind ítarlegar en áður og í stað almennra markmiða er tengdust helstu þáttum sjónlista voru sett fram nákvæm undirmarkmið. Markmiðunum var skipt í þrepamarkmið fyrir hvert ár, áfangamarkmið fyrir hvert aldursstig og lokamarkmið við lok grunnskóla. Innan þessara markmiða voru þrír flokkar: lögmál og aðferðir, sögulegt og félagslegt samhengi og fagurfræði og rýni. Undir hverjum flokki var markmiðunum síðan skipt eftir færniþáttunum sköpun, túlkun og tjáningu og skynjun, greiningu og mati. Fram komu ný markmið er tengdust myndrænni tölvuvinnslu. Námskráin 2007 var óbreytt en þrepamarkmiðin voru sett fram sem viðauki.

Greinasvið núgildandi aðalnámskrár grunnskóla voru gefin út árið 2013 með breyttri uppsetningu markmiða. Sameiginleg markmið fyrir list- og verkgreinar voru sett fram undir heitinu menningarlæsi. Markmið sjónlista eru sett fram á þremur aldursbilum í almennum texta. Þau eru einfölduð og komast fyrir á rúmlega einni síðu í stað nítján áður. Þrátt fyrir að framsetning hafi verið einfölduð og markmiðin séu orðin færri taka þau til margra þátta, sérstaklega á efsta aldursstigi. Haustið 2024 komu út endurskoðuð hæfniviðmið sem eru flokkuð í ellefu flokka og eitt markmið er fyrir hvert aldursstig. Auk þess var orðalagi breytt á stöku stað og eitt markmið fellt burt. Þá voru sameiginleg menningarlæsismarkmið lögð af (Mennta- og barnamálaráðuneytið, 2024).

Kennsluaðferðir

Fyrst var fjallað um kennsluaðferðir í námsskrá árið 1948. Lögð var áhersla á að miða námskröfur við þroska nemenda og gera ráð fyrir frávikum. Verklegra kennslu átti að auka ef hægt væri. Þessi áhersla kom fram í námsskránni 1960 ásamt umfjöllun um teikniþroska nemenda. Varað var við því að leiðrétta yngri nemendur til að draga ekki úr sjálfs- trausti þeirra.

Árið 1977 var fyrst fjallað um kennslu nemenda með sérþarfir og nemenda á sjúkrahúsum. Áhersla var lögð á mikilvægi þess að þeir fengu kennslu í teiknun út frá eigin forsendum og getu, virða átti persónulegt tjáningarform þeirra og forðast að vinna eftir forskrift. Mynd- og handmenntanám var talið ómetanlegt fyrir geðheilsuna og geta nýst sem endurhæfingarmeðferð fyrir nemendur.

Í þeirri námskrá var fyrst fjallað um námsáætlanir og markmiðasetningu. Lögð var áhersla á undirbúning kennslustunda og að byrja á samræðum. Kennarinn skyldi ýta undir sjálfstæð vinnubrögð nemenda og samstarf og hópavinna var talin mikilvæg til að efla félagsþroska nemenda, skipulagshæfni, hjálpssemi og tillitssemi. Með nýrri aðalnámskrá árið 1989 komu fram svipaðar áherslur en við bættist áhersla á fjölbreytta kennslu og að nemendur lærðu að nýta gagnaöflunaraðferðir.

Í aðalnámskrá grunnskóla 1999 var áfram lögð áhersla á fjölbreytta kennsluhætti til að stuðla að auknum jöfnuði nemenda. Ekki var fjallað um sérþarfir nemenda líkt og áður en kennsluaðferðir mættu ekki mismuna nemendum. Kennsluna ætti að byggja á markmiðum námskrárinnar og gerð var krafa um mótun skólanámskrár. Nýta skyldi upp-lysingatæknina við gagnaöflun. Engu var bætt við í námskránni 2007.

Í núgildandi námskrá er eingöngu fjallað um kennsluaðferðir í tengslum við sjónlistir eða list- og verkgreinar í almennum hluta hennar. Áfram segir að forðast beri mismunun nemenda og huga að einstaklingsmiðun. Nám skuli byggja á vandaðri kennslu, fjölbreyttum kennsluaðferðum og leikur og umræður eru taldar heppilegar námsleiðir. Áhersla er lögð á góðan starfsanda og vinnufrið.

Námsmat

Lengst af var ekki fjallað um námsmat í sjónlistum í námskrám en það var nefnt í tvennum lögum um menntun barna (lög um fræðslu barna nr. 40/1926; lög um fræðslu barna nr. 94/1936) þar sem tekið var fram að nemendur ættu að geta gert einfaldar dráttmyndir til að standast barnapróf. Fyrsta ítarlega umfjöllunin um námsmat birtist í nefndarálitni myndíðanefndar árið 1973 (Menntamálaráðuneytið, 1973).

Fyrst var fjallað um námsmat í tengslum við mynd- og handmennt í aðalnámskrá 1977. Matið átti að byggjast á markmiðum og möguleikum nemenda til að uppfylla þau, verkum nemenda, hæfni, sjálfstæði, þrautseigju og vinnubrögðum. Þessar áherslur eru áþekkar áherslum núgildandi aðalnámskrár á lykilhæfni sem metin er þvert á greinar. Mælt var með símati og að nemendur vissu hvar þeir stæðu og helst átti að nota umsagnir.

Í aðalnámskrá grunnskóla 1989 urðu fáar breytingar. Áfram var lögð áhersla á að miða námsmat við markmið greinarinnar, möguleika nemenda til að ná markmiðum og vinnubrögð. Námsmat skyldi vera leiðbeinandi til að skipuleggja áframhaldandi nám og mælt var með umsögnum.

Talsvert var fjallað um námsmat í myndlist í aðalnámskrá grunnskóla 1999. Matið skyldi byggja á markmiðum greinarinnar sem nú voru ítarlegri en áður og skipt í þrjá flokka sem skyldi meta hvern fyrir sig: lögmál og aðferðir, sögulegt og félagslegt samhengi og fagurfræði og rýni. Áfram var fjallað um símat en auk þess var, í fyrsta sinn, fjallað um sjálfsmat. Meta skyldi lokaverk nemenda og framfarir, frumkvæði, vinnulag og vinnuferli. Matið yrði byggt á mætingu, dagbók kennarans, skriflegum verkefnum, vinnubókum, rissbókum, hefðbundnum prófum, umræðum og viðtölum við nemendur.

Með aðalnámskrá grunnskóla 2007 var sameiginlegt námsmat í list- og verkgreinum kynnt til sögunnar. Námsmat á greinasviðinu var talið vandmeðfarið og skyldi vera fjölbreytt. Nemendur þyrftu að þekkja markmið og hvernig mati yrði háttað. Áhersla var lögð á að veita nemendum hvatningu jafnóðum og vitneskju um eigin árangur. Sjálfsmat var áfram talið mikilvægt til að stuðla að jákvæðu viðhorfi til lista og hvetja nemendur til virkrar þátttöku.

Í núgildandi aðalnámskrá grunnskóla er ekki sérstaklega fjallað um námsmat í list- og verkgreinum, heldur er gert ráð fyrir því að ein sameiginleg útskriftareinkunn sé gefin fyrir allar listgreinarnar. Í umfjöllun um námsmat í almennum hluta námskrárinnar er lögð áhersla á fjölbreyttar matsaðferðir og símat. Í þessari námskrá kom fram nýtt námsmat með þremur bókstöfum byggt á getustigum sem og hugtakið lykilhæfni sem vísaði til almennrar færni nemenda, þvert á námsgreinar.

Kennsluaðstaða

Í námsskránni 1960 var í fyrsta sinn fjallað um nauðsynlega aðstöðu til kennslu fagsins. Stofan skyldi vera björt og rúmgóð en upptalning á búnaði var ekki löng. Í lögum um grunnskóla frá 1974 (lög um grunnskóla nr. 63/1974) kom fyrst fram ákvæði um skólahúsnæði fyrir verklega kennslu en í 25. gr. laganna var vísað til þess að verkleg kennsla gæti verið í öðru húsnæði.

Í nýrri námskrá 1977 var þess eingöngu getið að aðstaða til teiknikennslu skyldi vera fullnægjandi. Vísað var til reglugerðar frá 1969 (reglugerð um stofnkostnað skóla nr. 159/1969) og nefndarálits myndiðanefndar (Menntamálaráðuneytið, 1973) um nauðsynlegan alhliða búnað til mynd- og handmenntakennslu. Myndiðanefndin gerði tillögu um sameiginlegt húsnæði sem myndi rúma 60 nemendur. Lýsingar á aðstöðu voru nákvæmar. Teiknistofa átti að vera vel útbúin, björt og vel loftræst. Sér herbergi skyldi vera fyrir kennara. Auk þess skyldi vera kennslustofa fyrir leirmótun og gerð þrívíðra mynda, kennslustofa fyrir ljósmyndavinnu, stofa fyrir þrykk og sameiginleg aðstaða fyrir fönður.

Í umfjöllun aðalnámskrár grunnskóla 1989 um aðstöðu höfðu tillögur myndiðanefndar ekki náð fótfestu. Í almennum hluta hennar var þó vísað til þess að kennslustofur skyldu vera rúmgóðar, bjartar og vel loftræstar. Námsgögn skyldu vera við hæfi, tæki vönduð og efnisnotkun margvísleg. Áhersla var lögð á að sveigjanleg vinnurými byðu upp á fjölbreyttar kennsluaðferðir, í takt við áherslur námskrárinnar. Samkvæmt 24. gr. laga um grunnskóla frá 1991 átti skólahúsnæði að fullnægja þörfum grunnskóla og búa þyrfti öllum kennslugreinum viðeigandi aðstöðu. Svipað ákvæði kom fram í lögum um grunnskóla frá 1995 (lög um grunnskóla nr. 66/1995).

Aðalnámskrá grunnskóla 1999 fjallaði ekki um aðstöðu til myndlistakennslu en í almennum hluta hennar var tekið fram að skólahúsnæði skyldi vera miðað við þarfir og líðan nemenda og námsumhverfi skyldi vera hvetjandi í viðeigandi húsnæði. Fjallað var um öryggi nemenda í tengslum við húsnæði og tækjakost. Þá var fjallað um námsgögn sem mikilvægan stuðning við uppfyllingu markmiða aðalnámskrárinnar og skildu gögnin vera fjölbreytt, vönduð, aðlaðandi, skýr og höfða til nemenda. Mælt var með að nýta margmiðlunargögn. Engar breytingar frá þessu voru í námskránni frá 2006 og 2007 (Menntamálaráðuneytið, 2006, 2007). Lög um grunnskóla frá 2008 (lög um grunnskóla

nr. 91/2008) eru áþekkt fyrri lögum en þar er einnig vísað til réttar nemenda til kennslu við hæfi.

Aðalnámskrá grunnskóla sem nú er í gildi fjallaði ekki, frekar en forveri hennar, um aðstöðu til sjónlistakennslu. Í almenna hlutanum er svipuð umfjöllun um námsgögn og í fyrri námskrá en nú skuli taka mið af framþróun á sviði menntunar- og kennslufræði. Áfram er lögð áhersla á nýtingu margmiðlunargagna.

Fjöldi kennslustunda

Í lögum og reglugerðum fram að námskrá fyrir barnaskóla frá 1929 var ekki tiltekinn tímafjöldi ætlaður hverri grein. Aðeins var vísað til þess sem nemendur þyrftu að kunna til að uppfylla fullnaðarpróf við 14 ára aldur (lög um fræðslu barna nr. 57/1907; lög um fræðslu barna nr. 40/1926). Þá var ekki sett fram viðmiðunarstundaskrá í aðalnámskrá grunnskóla 1989. Í töflu 2 má sjá samanburð á viðmiðunarstundaskrá ein og þær birtust í lögum, reglugerðum og námskrám frá árunum 1929 til 2011. Óvíst er hvort viðmiðunarstundaskráin endurspeglar tímafjölda námsgreinarinnar í einstaka skólum þar sem heimilt var að skipta tímanum á annan hátt innan greinasviðsins.

Tafla 2

Hlutfall sjónlista í viðmiðunarstundaskrá frá 1929 til 2011 miðað við aldur nemenda

Ártal	6 ára	7 ára	8 ára	9 ára	10 ára	11 ára	12 ára	13 ára	14 ára	15 ára
1929			0%	0%	0%	6,67%	6,67%	6,67%	6,67%	
1948		ótilgreint	0%	0%	6,67%	5,71%	5,71%	ótilgreint		
1960		0%	0%	0%	6,77%	6,35%	6,06%	5,63%	5,41%	
1976		0%	0%	4%	3,22%	3,03%	2,85%	2,7%	2,7%	0%
1979		3,63%	3,63%	4,61%	4,14%	3,75%	3,5%	4,4%	4,4%	0%
1984		3,79%	3,79%	5,77%	5,17%	5,17%	4,41%	4,27%	4,27%	0%
1991	4,1%	4,1%	4,1%	4,9%	4,6%	4,16%	3,92%	3,81%	3,81%	0%
1999	4,44%	4,44%	4,44%	4,44%	3,81%	3,81%	3,81%	3,62%	0%	0%
2006	4,44%	4,44%	4,44%	4,44%	3,81%	3,81%	3,81%	3,62%	0%	0%
2011	3,13%	3,13%	3,13%	3,13%	3,33%	3,33%	3,33%	1,27%	1,27%	1,27%

Í töflu 2 er ekki gert ráð fyrir þeim tíma sem verja átti í valgreinar. Stundum hefur verið mælt til þess að valgreinatímar séu notaðir til að auka kennslu list- og verkgreina og tímafjöldi þeirra gæti hafa verið annar (Menntamálaráðuneytið, 1977; Stjórnarráð Íslands, 1977). Í auglýsingu frá 1984 (Stjórnarráð Íslands, 1984) voru 1. bekk gefnir umframtímar sem ætlaðir voru til samþættingar námsgreina. Sumar viðmiðunarstundaskrár gerðu ráð fyrir breytilegum kennslustundafjölda námsgreina en þá er kennslustundafjöldinn reiknaður út frá meðaltali. Sama á við þegar heildarstundir nemenda eru óræðar.

Þegar miðað er við aldur nemenda og heildarhlutfall sjónlista reiknað út má sjá að hlutfall námsgreinarinnar minnkar með tímanum, sbr. mynd 1. Hins vegar bætast á sama tíma fleiri greinar á greinasviðið og tímafjöldinn dreifist á fleiri greinar.

Mynd 1

Hlutdeild greinarinnar í viðmiðunarstundaskrá frá 1929 til 2011/2013 eftir aldri nemenda

Mynd 2

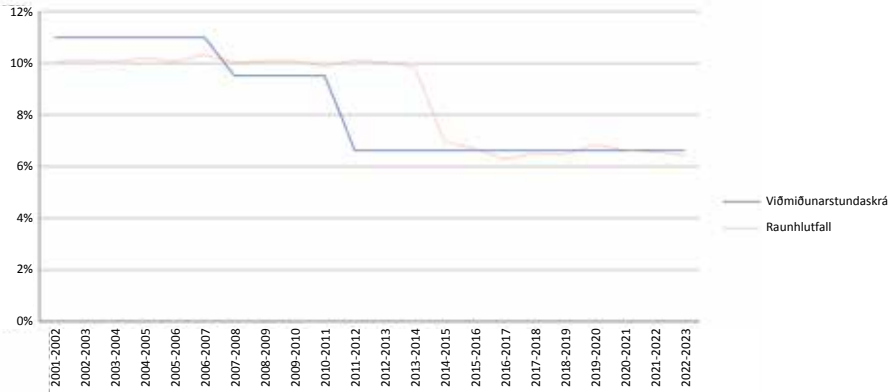
Heildarhlutfeld greinarinnar í viðmiðunarstundaskrá frá 1929 til 2011/2013

Hagstofa Íslands hefur tekið saman gögn um raunverulegan tímafjölda nemenda í listgreinum á landsvísi frá árunum 2001–2023. Þar má sjá þann tímafjölda sem hvert aldursár nemenda fékk á hverju skólaári. Ef þau gögn eru borin saman við viðmiðunarstundaskrár má sjá að undanfarin ár hafa nemendur fengið um það bil þann tíma sem þeim ber en hlutfallslega hefur tíminn sem ætlaður er listgreinum minnkað, sjá mynd 3.

Mynd 3

Raunhlutfall kennslutíma í listgreinum

Árið 1991 gaf Menntamálaráðuneytið út framkvæmdaáætlunina *Til nýrrar aldar* þar sem fram kom að auka ætti hlut mynd- og handmennta í skólastarfi með lengingu skóladagsins. Þegar mynd 2 er skoðuð má sjá að þessu var ekki fylgt eftir og 1994 var gefin út skýrsla nefndar um mótun nýrrar menntastefnu (Menntamálaráðuneytið, 1994) þar sem þessi áhersla kom ekki fram. Nýlega var birt tillaga frá Mennta- og menningarmálaráðuneytinu (2021) um breytingar á gildandi viðmiðunarstundaskrá. Í tillögunni er áætlað að fækka mínútum í vali til að auka kennslu í móturmáli og náttúrufræði til samræmis við viðmið nágrannabjóða. Margar umsagnir bárust um breytinguna og bent var á að skerðing á valgreinum gæti falið í sér skerðingu á list- og verkgreinum. Tillagan var ekki innleidd.

Sambætting

Samkvæmt fyrstu aðalnámskránni frá 1929 var teikning ekki kennd sem námsgrein fyrstu þrjú árin en nemendur áttu að gera einfaldar dráttmyndir í áttahagafræði. Teikningu átti að nota í handavinnukennslu eldri nemenda ef hægt væri. Í drögum að námskrám fyrir barnaskóla og gagnfræðaskóla frá 1948 var lögð áhersla á fagurfræði í skriftarkennslu. Árið 1950 var fjallað ítarlega um teikningu í hinu almenna skólastarfi. Þar birtust hugmyndir að verkefnum sem mætti vinna fyrir skólaskemmtanir og hátíðir. Í námskránni frá 1960 var skreifið tekið lengra og skyldi teiknun nýtt við þekkingaröflun, einkum í áttahagafræði og sambætt við stærðfræði og eðlisfræði með gerð flatarmáls- og rúmfræðiteikninga.

Svipuð áhersla var í aðalnámskrá grunnskóla 1977 þar sem fjallað var um skörun mynd- og handmennta við aðrar greinar til stuðnings þeim. Ítarlegar lýsingar voru á því hvernig skara mætti mynd- og handmennt við hverja grein fyrir sig en skörunin mætti þó ekki skerða mynd- og handmenntanámið sjálft. Í námskránni frá 1989 var lögð áhersla á sambættingu, sérstaklega innan mynd- og handmennta, og áfram ítrekað að hver grein skyldi halda sérstöðu sinni en í skipulagi kennslu skyldi taka mið af markmiðum annarra greina.

Í aðalnámskrá grunnskóla frá 1999 var ekki fjallað um samþættingu list- og verkgreina við aðrar námsgreinar nema í nýju listgreinum, dansi og leikrænni tjáningu. Í almennum hluta var fullyrt að erfiðara væri að skilja á milli námsgreina með yngri nemendum þar sem öll kennsla væri í höndum bekkjarkennara, en með hækkandi aldri nemenda skyldi sérhæfing aukast. Engu var bætt við í næstu námskrá.

Aðalnámskrá frá 2011 fjallar um námsgreinar í sérstökum kafla og þar segir að námsgreinar byggist á mismunandi aðferðum og verklagi sem stuðli að fjölbreyttu námi og almennri menntun. Samþættingu er haldið á lofti og vísað til þess að verkefni séu samþætt úti í samfélaginu og því skuli hafa það í huga við skipulag náms.

UMRÆÐA

Aðalnámskrá námsgreinarinnar sjónlista hefur tekið breytingum í gegnum tíðina þó svo að efnisþættir hafi að einhverju leyti haldið sér. Áherslur efnisþátta hafa hins vegar verið ólíkar og jafnvel eitthvað um mótsagnir á milli útgáfa. Það getur verið flókið fyrir kennara að starfa samkvæmt námskrá ef um miklar breytingar milli útgáfa er að ræða. Sem dæmi má nefna togstreitu milli sköpunar og upplifunar í listum, ósamræmi hvað varðar markmið og viðmiðunarstundaskrá og mismikla áherslu á samþættingu sjónlista við aðrar greinar eða sérstöðu greinarinnar.

Námskrárbreytingar endurspeglast ekki síst í sjö mismunandi heitum greinarinnar (tafla 1). Heiti annarra list- og verkgreina hafa einnig breyst frá því að þær komu inn í aðalnámskrá. Tónlist bar nógildandi heiti 1960 en það tók einhverjum breytingum fram að nógildandi námskrá (Helga Rut Guðmundsdóttir, 2008). Heimilisfræði hefur borið sitt heiti óbreytt a.m.k. frá árinu 1974 (lög um grunnskóla nr. 63/1974). Greinarar hönnun og smíði, textílmennt og dans fengu allar nógildandi heiti með aðalnámskrá 1999 og leiklist árið 2013. Í nágrannalöndum hefur einnig verið eitthvað um nafnabreytingar (Åsén, 2006; Bamford og Qvortrup, 2006; Digranes, 2009; Karlsson Häikiö, 2022; Landahl, 2018; lov om forskellige forhold vedrørende folkeskolen nr. 898/2024). Þær eru þó mun meiri hér á landi en almennt gerist og velta má því fyrir sér hvaða áhrif það hefur haft á virðingu fyrir greininni og skilning á innihaldi hennar.

Proskagildi greinarinnar liggur að baki námskrám í sjónlistum frá 1950. Vísað er til hlutverks greinarinnar fyrir þroska og teikning skilgreind sem leið til skilnings. Þessari hugsun svipar til hugmynda Pestalozzi (Ashwin, 1980) en slíkur hugmyndagrúnnur varð ekki langlífur og við tóku ábendingar um mikilvægi verknáms fyrir samfélagið sem andsvar við aukinni vélvæðingu (Menntamálaráðuneytið, 1976, 1977). Áherslan færðist á mikilvægi mynd- og handmennta fyrir iðnað og samfélag, í líkingu við hugmyndir sem komu fram í kjölfar iðnbýltingarinnar þegar teikning öðlaðist gildi sem þáttur í almennri menntun, sbr. Ashwin (1980). Í aðalnámskrá 1999 tengdist umfjöllun um mikilvægi myndlistar ekki eingöngu hlutverki hennar í atvinnulífi, heldur var einnig fjallað um mikilvægi hennar fyrir heildrænan þroska einstaklingsins. Sá vinkill var að einhverju leyti sýnilegur í aðalnámskránni frá 1989 en ekki með eins skýrum hætti þar sem listgreinar voru aðskildar frá verkgreinum 1989. Hér má greina hugmyndir sem komu fyrst fram eftir miðaldir, að listir séu taldar afurðir vitsmuna en ekki eingöngu handverk (Macdonald, 2004).

Markmið greinarinnar hafa breyst umtalsvert frá því að eingöngu skyldi læra að gera einfaldar dráttmyndir (lög um fræðslu barna nr. 40/1926) í anda hugmynda Pestalozzi (Ashwin, 1980) sem lét nemendur sína teikna eftir fyrirmynd á töflu skólastofunnar. Fyrstu námskránnar frá 1929 og 1950 voru án eiginlegra markmiða en fram komu fyrir-mæli um gerð tiltekinna myndverka, með tilgreindum aðferðum og þau skyldu byggð á fyrir fram ákveðnum viðfangsefnum. Síðar hurfu þessi fyrir-mæli úr námskránni og við tók almennari umfjöllun um viðfangsefni nemenda og hvatt hefur verið til aukinnar sköpunar í námskrám frá 1989 til þessa dags. Þær áherslur má einnig sjá í öðrum list- og verk-greinum, en aukin áhersla á sköpun var til að mynda greinileg í námskrá textílmennta frá árinu 1999 (European Union, 2012).

Fjórða iðnbyltingin hefur að öllum líkindum valdið því að í námskránni frá 1999 koma inn markmið tengd myndrænni tölvuvinnslu og er það í takt við áherslur erlendis ef marka má umfjöllun Isa (2022) en hann fjallar um áhrif tæknibyltingarinnar á sjónlista-kennslu. Þá áherslu má einnig sjá í umfjöllun um textílmennt í þeirri námskrá en þá til-heyrðu greinarnar báðar listgreinum (European Union, 2012). Tækniáherslan var líklega hvað mest í nýju námsgreininni hönnun og smíði sem var færð á greinasviðið upplýs-inga- og tæknimennt (Menntamálaráðuneytið, 1999b). Slíka áherslu er þó ekki að finna í nútíðandi námskrá. Það er athyglisvert með tilliti til þeirra tækninýjunga sem fram hafa komið undanfarin ár og þeirra möguleika sem stafræn myndvinnsla býður upp á. Sam-kvæmt rannsókn Bamford (2011) taldi einungis 73,1 prósent skólustjóra að stafræn list væri mikilvæg í listfræðslu. Niðurstöður Sigríðar Ólafsdóttur o.fl. (2018) leiddu í ljós að viðhorf myndmenntakennara til tækninotkunar í listgreinum væru misjöfn og notkun tak-mörkuð. Að sama skapi töldu viðmælendur að stafræn tækni gæti stuðlað að skapandi hugsun nemenda og með henni opnuðust tækifæri til þess að efla kennsluhætti og bjóða upp á verkefni sem annars væru óframkvæmanleg.

Þrátt fyrir að markmiðum hefði fjölgað jókst hlutdeild námsgreinarinnar í viðmiðunar-stundaskrá ekki (sjá mynd 2). Hlutfallið hefur frekar minnkað og sérstaklega á meðal elstu nemendanna, eða úr 6,67% í 1,09%. Það er í takt við niðurstöður Gerðar G. Óskars-dóttur o.fl. (2014) um ósamræmi milli markmiða aðalnámskrár og þess tíma sem list- og verkgreinum er úthlutaður. Sjónlistakennarar í Svíþjóð deila þessum viðhorfum og telja kennslustundir of fáar í sjónlistum (Karlssoon Häikiö, 2022).

Í drögum að námskránni 1950 kom fram sú hugmynd að auk þess að skapa list skyldu nemendur einnig skoða list. Áhersla á listsköpun og skoðun listar jókst með hverri námskrá og í gildandi námskrá er stór hluti markmiðanna tengdur því að upplifa, njóta og gagn-rýna list. Í grein Rósu Kristínar Júlíusdóttur (2008) er fjallað um jafnvægið milli sköpunar, greiningar og gagnrýni á list í aðalnámskránum frá 1999 og 2007. Samkvæmt rannsókn Svanborgar R. Jónsdóttur og Hafdísar Guðjónsdóttur (2021) áttu kennarar erfitt með að finna jafnvægi á milli sköpunar og kennslu í aðferðum og verkfærni. Því er spurning hvort tíminn sem gefinn er til þess að mæta þessum þremur þáttum, færnimiðaðri kennslu, list-sköpun og upplifun listar, sé nægur.

Áhugavert er að skoða nánar hugmyndir um samþættingu. Í upphafi var námsgreinin ekki tilgreind í lögum og reglugerðum nema í tengslum við aðrar greinar. Hugsunin um samþættingu átti eftir að lifa og verða fyrirferðarmeiri allt fram að gildandi aðalnámskrá frá 2013. Samþættingu hafa verið gerð mismikil skil en þó mest í námskránni 1977 með

ítarlegum kafla. Erfitt er að komast að því hvort, og þá hversu mikið, námsgreinin hefur verið samþætt öðrum greinum í gegnum tíðina. Í rannsókn á starfsháttum grunnskóla kom fram að myndlist væri stundum samþætt öðrum list- og verkgreinum en meirihluti annarra kennara taldi sig ekki vera í miklu samstarfi við myndlistakennara (Gerður G. Óskarsdóttir o.fl., 2014).

Í greiningu Bamford (2011) á listmenntun á Íslandi fjallar hún um þátt samþættingar en hún telur skorta aðgreiningu á því hvort um sé að ræða menntun í listgreininni sjálfri eða hvort verið sé að mennta með aðstoð lista. Þetta er óskýrt í námskránni frá 1989 þar sem tilgreint var að greinin skyldi halda sérstöðu sinni en engu að síður lögð mikil áhersla á samþættingu án þess að nánar væri fjallað um kennslufræðilegar útfærslur. Eisner (2002) varar einmitt við því að auðvelt sé að telja það kennslu í listgrein þegar hún sé hagnýtt með yfirborðslegum hætti sem kennslutæki í öðrum greinum. Almenn virðist óljóst hvernig staðið skuli að samþættingu, ekki síst þegar greina má ójafnvægi milli tímafjölda greinarinnar og markmiða námskrárinnar, en það hefur valdið kennurum erfiðleikum með að ná tilsettum markmiðum (Svanborg R. Jónsdóttir og Hafdís Guðjónsdóttir, 2021).

Margt er óskýrt í umfjöllun um búnað og aðstöðu, en í fæstum námskrám er fjallað ítarlega um aðstöðu til kennslugreinarinnar. Þegar það er gert eru notuð orð eins og fullnægjandi aðstaða og nauðsynlegur búnaður án frekari útskýringa. Í nýrri námskrám er ekki fjallað um aðstöðu til list- og verkgreinakennslu sérstaklega, heldur er talað um viðeigandi námsumhverfi fyrir hverja grein. Áhugavert er að tillögur myndíðanefndar frá 1973 um aðstöðu skuli ekki hafa náð fötfestu. Þær tillögur voru ítarlegar og byggðar á áralangri vinnu þverfaglegs hóps. Eins og Guðrún Helgadóttir (1997) benti á eru fyrirmæli um aðstöðu hluti af dulinni námskrá og endurspeglar mikilvægi greinarinnar. Í Noregi telja handverkskennarar aðstöðu til teikunar og málunar betri en til annarra aðferða (Sømoe, 2013) og væri áhugavert að skoða nánar hver aðstaða og búnaður sjónlistakennara á Íslandi er og hvaða aðferðir er verið að nota. Það virðist túlkunaratriði hvað telst viðeigandi aðstaða og það gæti valdið misræmi milli skóla. Aðalnámskráin tiltekur ekki hvaða aðferðir skuli kenna og þar eru engin tilmæli um það í hvaða búnaði skólum sé skylt að fjárfesta. Í ljós kom í áður nefndri starfsháttarannsókn (Gerður G. Óskarsdóttir o.fl., 2014) að talsverður munur var milli skóla á stærð stofa, birtustigi, tækjakosti og aðstöðu.

Það var ekki fyrr en með námsskrá frá 1948 að fjallað var um kennsluaðferðir en ekki er mikið um sérstaka umfjöllun um kennsluaðferðir í list- og verkgreinum í aðalnámskrám yfirleitt, hvað þá sjónlistum sérstaklega. Námskráin 1977 sker sig úr með ábendingum um að mikilvægt sé að nemendur sem dvelja á sjúkrahúsum fái kennslu í sjónlistum og vísað er til meðferðargildis teikunar. Samkvæmt niðurstöðum Gerðar G. Óskarsdóttur o.fl. (2014) nýttu list- og verkgreinakennarar mest beina kennslu með samræðum, sýnikennslu og verklegum æfingum. Sýnikennsla var ríflega tvöfalt algengari meðal list- og verkgreinakennara en annarra kennara og verklegar æfingar virtust vera langalgengastar meðal list- og verkgreinakennara á meðan aðrir kennarar nýttu þær lítið sem ekkert. Því virðast list- og verkgreinakennarar nota tilteknar kennsluaðferðir í meiri mæli en aðrir og athyglisvert er að ekki skuli vera fjallað um kennsluaðferðir list- og verkgreina í aðalnámsskrá.

Í núverandi námskrá er ekki fjallað um námsmat í sjónlistum, en námsmat hefur oft reynst myndlistakennurum erfitt (Gerður G. Óskarsdóttir o.fl., 2014). Bamford (2011)

bendir á að hérlendir kennarar telji námskrár ekki gagnlegar þegar kemur að námsmati í listum og telur hún að námsmatsaðferðir í listfræðslu á Íslandi séu of fábreyttar. Krafan um fjölbreyttar námsmatsaðferðir og símat er áhugaverð í ljósi þess takmarkaða tíma sem sjónlistir hafa samkvæmt viðmiðunarstundaskrá og skýrir hugsanlega hvers vegna kennarar kjósa að meta, til dæmis, út frá áhuga og framförum (Bamford, 2011). Í rannsókn Gerðar G. Óskarsdóttur o.fl. (2014) kom fram að yfir helmingur list- og verkgreinakennara taldi mikla þörf á endurmenntun hvað varðaði kennslufræði og þar var námsmat nefnt sérstaklega. Guðrún Helgadóttir (2003) tekur í sama streng og segir að listgagnrýni þurfi meira vægi innan greinarinnar. Guðrún telur enn fremur að greininn bjóði upp á þróun á námsmati. Vissulega hefur verið fjallað um námsmat í sjónlistum í gegnum tíðina en þá snýst það helst um hvers konar mat, það er símat, lokamat eða sjálfsmat, og á hverju skuli byggja matið, verkum eða vinnubrögðum. Ekki er fjallað sérstaklega um erfiðleika sem tengjast námsmati í sjónlistum, og ekki eru gefnar leiðbeiningar um hvernig tryggja má réttmætt mat.

LOKAORÐ

Með því að líta yfir farinn veg eins og hér hefur verið gert má öðlast betri skilning á sögu greinarinnar þannig að kennarar átti sig á því á þeim hugmyndum sem námskráin er byggð á. Þekking á sögunni og þeim hugmyndum sem þar koma fram veitir sjónlistakennurum hugmyndafræðilegan grunn til þess að byggja kennslu sína á og geta fært rök fyrir því hvers vegna þeir kjósa að kenna á þann hátt sem þeir gera.

Umfjöllun um aðalnámskrána og innsýn í hlutdeild hennar í almennri menntun barna á Íslandi er mikilvæg fyrir starfandi kennara og fyrir frekari stefnumótun. Endurskoðun námskrárinnar ætti að fara fram með mikilli natni og alúð. Mikilvægt er að þeir sem að því starfi koma viti á hvaða hugmyndum þeir vilja byggja og af hverju þeir telja þær mikilvægar. Sjónlistir hafa fylgt manningnum frá örófi alda og sýn samfélagsins á þær er stöðugt að breytast. Á Íslandi hefur námsgreinin sjónlistir verið hluti af námskrá og skyldunámi barna, í einhverju formi, nánast frá upphafi. Þróun hugmyndafræði sjónlistamenntunar er verðugt rannsóknarefni og úttekt á þróun sjónlistakennslu í skyldunámi nemenda á Íslandi á borð við þessa getur varpað ljósi á stöðu og hlutverk námsgreinarinnar í íslensku skólasamfélagi.

HEIMILDIR

- Asdal, K. og Reinertsen, H. (2022). *Doing document analysis: A practice-oriented method*. Sage.
- Ashwin, C. (1980). *The teaching of drawing in general education in German-speaking Europe 1800–1900* [doktorsritgerð]. University College London.
- Autio, O., Soobik, M., Gísli Þorsteinsson og Brynjar Ólafsson. (2015). The development of craft and technology education curriculums and students' attitudes towards technology in Finland, Estonia and Iceland. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 2(1), 22–34. <https://ijcer.net/index.php/pub/article/view/26>

- Ásén, G. (2006). Varför bild i skolan?: En historisk tillbakablick på argument för ett marginaliserat skolämne. Í U. P. Lundgren (ritstjóri), *Uttryck, intryck, avtryck, lärande-estetiska uttrycksformer och forskning* (bls. 107–122). Vetenskapsrådet.
- Bamford, A. (2011). *List- og menningarfræðsla á Íslandi*. Mennta- og menningarmálaráðuneytið. https://www.stjornarradid.is/media/menntamalaraduneyti-media/media/ritogskyrslur/list-%20og%20mennfr_2011.pdf
- Bamford, A. og Qvortrup, M. (2006). *The ildsjæl in the classroom: A review of Danish art education in the folkeskole*. https://www.kunst.dk/fileadmin/user_upload/Kunst_dk/Dokumenter/Om_os/Publikationer/2006/2006_The_Ildsjael_in_the_Classroom.pdf
- Barnard, H. (1906). *Pestalozzi and his educational system*. C. W. Bardeen.
- Brynjarr Ólafsson. (2009). „... að mennta þá í orðsins sanna skilningi“: Um sögu, þróun og stöðu handmennta í grunnskólum á Íslandi 1970–2007. *Netla – VefTIMARIT um uppeldi og menntun*. <https://netla.hi.is/ad-mennta-tha-i-ordsins-sanna-skilningi-um-sogu-throun-og-stodu-handmennta-i-grunnskolum-a-islandi-1970-2007/>
- Cohen, L., Manion, L. og Morrison, K. (2018). *Research methods in education* (8. útgáfa). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315456539>
- Dewey, J. (1934). *Art as experience*. Minton, Balch & Company.
- Digranes, I. (2009). The Norwegian school subject art and crafts: Tradition and contemporary debate. *FormAkademisk – forskningstidsskrift for design og designdidaktikk*, 2(2). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.83>
- Efland, A. (1983). School art and its social origins. *Studies in Art Education*, 24(3), 149–157. <https://doi.org/10.2307/1319735>
- Eisner, E. (2002). *The arts and the creation of mind*. Yale University Press.
- European Union. (2012). Arts and cultural education at school in Europe: Iceland 2007/08. <https://op.europa.eu/publication-detail/-/publication/de056d21-0bf5-413f-8c30-9a673e9a9899>
- Fræðslumálastjórnin. (1929). *Námsskrá fyrir barnaskóla*.
- Fræðslumálastjórnin. (1948). *Drög að námsskrám fyrir barnaskóla og gagnfræðaskóla*.
- Fræðslumálastjórnin. (1950). *Drög að námsskrám í teiknun og skólaþróttum fyrir barnaskóla og gagnfræðaskóla*.
- Gerður G. Óskarsdóttir, Kristín Á. Ólafsdóttir, Brynjarr Ólafsson, Helga Rut Guðmundsdóttir, Ingibjörg Kaldalóns, Ragnheiður Júníusdóttir, Rósa Kristín Júlíusdóttir og Sigrún Guðmundsdóttir. (2014). List- og verkgreinar. Í Gerður G. Óskarsdóttir (ritstjóri), *Starfs-hættir í grunnskólum við upphaf 21. aldar* (bls. 241–276). Háskólaútgáfan. <https://hdl.handle.net/20.500.11815/228>
- Gísli Þorsteinsson og Brynjarr Ólafsson. (2015). Upphaf kennaramenntunar í uppeldismið- uðum handmenntum á Íslandi 1892–1939. *Uppeldi og menntun*, 22(2), 101–121. <https://timarit.is/page/6009943#page/n99/mode/2up>
- Goldblatt, P. (2006). How John Dewey’s theories underpin art and art education. *Education and Culture*, 22(1), 17–34. <https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1067&context=eandc>
- Guðmundur Finnbogason. (1903). *Lýðmentun*. Kolbeinn Árnason og Ásgeir Pétursson.
- Guðmundur Oddsson. (2021). Innihaldsgreining. Í Sigríður Halldórsdóttir (ritstjóri), *Rann-sóknir: Handbók í aðferðafræði* (bls. 381–406). Háskólinn á Akureyri.

- Guðrún Helgadóttir. (1997). *Icelandic craft teachers' curriculum identity as reflected in life histories* [doktorsritgerð]. The University of British Columbia.
- Guðrún Helgadóttir. (2003). Námsmat í myndlist, mat á myndlistarkennslu og aðferðir listgagnrýni. *Netla – Vef tímarit um uppeldi og menntun*. <https://netla.hi.is/namsmat-i-myndlist-mat-a-myndlistarkennslu-og-adferdir-listgagnryni/>
- Halldóra Bjarnadóttir. (1919). Handavinnukennsla í barnaskólum. *Hlín: Ársrit íslenzkra kvenna*, 3(3), bls. 29–33. <https://timarit.is/page/4979964#page/n28/mode/2up>
- Heimir Þorleifsson. (1975). *Saga Reykjavíkurskóla I: Nám og nemendur*. Sögusjóður Menntaskólans í Reykjavík.
- Helga Rut Guðmundsdóttir. (2008). Útbreiðsla tónmenntakennslu, aðstæður og viðhorf: Viðtöl við skólastjóra og tónmenntakennara í íslenskum grunnskólum. *Tímarit um menntarannsóknir*, 5, 63–76. <https://hdl.handle.net/1946/15132>
- Hið íslenska Þjóðvinafélag. (1916). *Almanak hins íslenska Þjóðvinafélags um árið 1877*. <https://timarit.is/page/5469718#page/n0/mode/2up>
- Isa, B. (2022). Industrial revolution 4.0 and its influence on visual arts education. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 444, 280–283. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.200703.058>
- Jón Þórarinnsson. (1891). Um kennslu í skóla-iðnaði. *Tímarit um uppeldi og menntamál*, 4, 3–20. <https://timarit.is/page/5015563#page/n1/mode/2up>
- Karlsson Häikiö, T. (2022). Challenges and changes in arts education in Sweden: Visual communication, visual culture and visual competence in the syllabus for visual arts. *Journal of Visual Literacy*, 41(3-4), 201–223. <https://doi.org/10.1080/1051144X.2022.2132621>
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4. útgáfa). Sage.
- Landahl, J. (2018). Aesthetic modernisation and international comparisons: Learning about drawing instruction at the Paris Exposition universelle of 1900. *History of Education*, 48(1), 41–59. <https://doi.org/10.1080/0046760X.2018.1529253>
- Lov om forskellige forhold vedrørende folkeskolen nr. 898/2024.
- Lög um fræðslu barna nr. 57/1907.
- Lög um fræðslu barna nr. 40/1926.
- Lög um fræðslu barna nr. 94/1936.
- Lög um grunnskóla nr. 63/1974.
- Lög um grunnskóla nr. 49/1991.
- Lög um grunnskóla nr. 66/1995.
- Lög um grunnskóla nr. 91/2008.
- Macdonald, S. (2004). *The history and philosophy of art education*. Lutterworth Press.
- Mennta- og barnamálaráðuneytið. (2024). *Auglýsing um breytingu á Aðalnámsskrá grunnskóla*.
- Mennta- og menningarmálaráðuneyti. (2011). *Aðalnámsskrá grunnskóla: Almennur hluti*.
- Mennta- og menningarmálaráðuneyti. (2013). *Aðalnámsskrá grunnskóla: Greinasvið*.
- Mennta- og menningarmálaráðuneytið. (2021). *Mál nr. S-160/2020: Viðmiðunarstundaskrá grunnskóla – tillaga að breytingu*. <https://samradsgatt.island.is/oll-mal/SCases/Details/?id=2749>

- Menntamálaráðuneytið. (1960). *Námsskrá fyrir nemendur á fræðsluskuldaldri*.
- Menntamálaráðuneytið. (1973). *Mynd- og handmenntir í íslenska skólakerfinu: Nefndarálit*.
- Menntamálaráðuneytið. (1976). *Aðalnámskrá grunnskóla: Almennur hluti*.
- Menntamálaráðuneytið. (1977). *Aðalnámskrá grunnskóla: Mynd- og handmennt*.
- Menntamálaráðuneytið. (1989). *Aðalnámskrá grunnskóla*.
- Menntamálaráðuneytið. (1991). *Til nýrrar aldar: Framkvæmdaáætlun menntamálaráðuneytisins í skólamálum til ársins 2000*.
- Menntamálaráðuneytið. (1994). *Nefnd um mótun menntastefnu: Skýrsla*. https://www.stjornarradid.is/media/menntamalaraduneyti-media/media/ritogskyrslur/menntastefna_1994.pdf
- Menntamálaráðuneytið. (1999a). *Aðalnámskrá grunnskóla: Almennur hluti*.
- Menntamálaráðuneytið. (1999b). *Aðalnámskrá grunnskóla: Listgreinar*.
- Menntamálaráðuneytið. (2006). *Aðalnámskrá grunnskóla: Almennur hluti*.
- Menntamálaráðuneytið. (2007). *Aðalnámskrá grunnskóla: Listgreinar*.
- Neuendorf, K. A. (2017). *The content analysis guidebook* (2. útgáfa). Sage.
- Ólafur Rastrick. (2008). Nýjar skyldunámsgreinar. Í Loftur Guttormsson (ritstjóri), *Almenningsfræðsla á Íslandi 1880–2007: 1. bindi* (bls. 196–209). Háskólaútgáfan.
- Pasca, E. M. (2013). Arts and inter/cultural education in the European school. *Review of Artistic Education*, (5-6), 107–114. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/arts-inter-cultural-education-european-school/docview/1520015880/se-2>
- Pestalozzi, J. H. (1894). *How Gertrude teaches her children* (L. E. Holland og F. C. Turner þýddu). Swan Sonnenschein & Co.
- Rannveig Björk Þorkelsdóttir og Ása Helga Ragnarsdóttir. (2016). Analysing the arts in the national curriculum in compulsory education in Iceland. Í Aud Berggraf Sæbø (ritstjóri), *International Yearbook for Research in Arts Education: Volume 4* (bls. 179–185). Waxmann.
- Reglugerð um stofnkostnað skóla nr. 159/1969.
- Reglugjörð fyrir Barnaskólann á Ísafirði nr. 134/1877.
- Rousseau, J. (1921). *Emile, or on education* (B. Foxley þýddi). Project Gutenberg Edition (frumútgáfa 1763).
- Rósa Kristín Júlíusdóttir. (2008). Multifaceted approach to visual arts education: Themes in Icelandic studies 1995–2007. Í L. Lindström (ritstjóri), *Nordic visual arts education in transition: A research review* (bls. 113–126). Vetenskapsrådets rapportserie.
- Sigríður Ólafsdóttir, Rannveig Björk Þorkelsdóttir og Hanna Ólafsdóttir. (2018). Sköpun í stafrænum heimi: Sjónarmið myndmenntakennara. *Netla – Veftímarit um uppeldi og menntun*. <https://doi.org/10.24270/netla.2018.12>
- Stjórnarráð Íslands. (1977). Auglýsing um skiptingu kennslustunda milli námsgreina í 1.–9. bekk grunnskóla skólaárið 1977–1978. *Stjórnartíðindi B, nr. 184*.
- Stjórnarráð Íslands. (1984). Auglýsing um skiptingu kennslustunda milli námsgreina í 1.–9. bekk grunnskóla. *Stjórnartíðindi B, nr. 212*.
- Stjórnarráð Íslands. (1991). Auglýsing um fjölda kennslustunda í 1.–10. bekk grunnskóla og skiptingu þeirra milli námsgreina. *Stjórnartíðindi B, nr. 154*.

- Svanborg R. Jónsdóttir og Hafdís Guðjónsdóttir. (2021). Hvernig verður „ríkisbangsinn flippaður“?: List- og verkgreinakennarar á þremur skólastigum segja rýnisögur úr starfendarannsóknnum sínum. *Netla – Vef tímarit um uppeldi og menntun*. <https://doi.org/10.24270/netla.2021.4>
- Sømoe, K. (2013). Kunst og håndverk: Fag eller tverrfaglig felt? *FormAkademisk – forskningstidsskrift for design og designdidaktikk*, 6(3). <https://doi.org/10.7577/form-akademisk.352>
- Takaya, K. (2013). *Jerome Bruner: Developing a sense of the possible*. Springer.
- Þorvaldur Thoroddsen. (1881). Um skóla í Svíþjóð. *Andvari*, 7(1), 90–122. <https://timarit.is/gegnir/991006714339706886>

Greinin barst tímaritinu 5. júní 2025 og var samþykkt til birtingar 11. október 2025.

UM HÖFUNDINN

Sandra Rebekka Önnudóttir Arnarsdóttir (srd1@hi.is) er með B.Ed.-gráðu með áherslu á myndlist, þriggja ára diplómunám frá Myndlistaskólanum á Akureyri, M.A.-gráðu með áherslu á sérkennslufræði og er doktorsnemi við Háskóla Íslands þar sem hún rannsakar sjónlistakennslu. Sandra starfar sem sjónlistakennari og sem stundakennari við Háskólann á Akureyri. Hún hefur tekið þátt í og haldið fjölda listsýninga. Rannsóknáherslur hennar eru listkennsla, sköpun, tækni og þróun námskráa. <https://orcid.org/0009-0001-2071-4794>

THE DEVELOPMENT OF VISUAL ARTS IN COMPULSORY EDUCATION IN ICELAND

ABSTRACT

The aim of this research was to delve into the development of visual arts in compulsory education in Iceland following the first law on education dating back to 1907. Thorough research of archived documents was applied to analyse the content of educational laws, regulations, curricula and official reports regarding the teaching of visual arts, thus providing an overview of how visual arts have evolved in compulsory education in Iceland. After the acquisition of relevant material, mostly primary sources, the data was coded by means of inductive coding to reveal the manifest content. Later, all data was reassessed with the intent of identifying latent content. The analysis revealed seven main themes regarding the subject of visual arts; these were: values, aims, teaching methods, facilities, number of hours and integration. Visual art education has altered significantly since it was introduced as the subject of ‘drawing’ in the 1929 curriculum. These modifications are reflected in frequent changes in the naming of the subject from one curriculum to the next. The pedagogical value of visual arts has been one of the bases

of the curriculum since 1950. The goals and aims of teaching and learning have changed greatly and have become more varied and extensive. However, the hours allocated to visual arts have diminished compared to other subjects. The focus of the curriculum has changed from merely creating art, towards viewing and experiencing visual arts as well. When visual arts were first introduced to the curriculum the main weight was on integration with other subjects. Lately, the focus has shifted towards an emphasis on the subject itself, although the integration aspect remains there as well. As regards facilities and equipment, the curriculum has been vague, with texts referring to issues relating to teaching methods, without addressing visual arts especially. Since 1977, the curricula have emphasized using multiple methods of assessment based on prescribed educational goals. It can be concluded that visual arts have had a constant presence in compulsory education in Iceland although their purpose and aims have undergone several changes over time, creating an unstable basis for the visual arts as an important element of children's education and development. The study is of historical significance by providing an enhanced overview of the subject area; it supports knowledge and development as a premise for policymaking and improvement, thus strengthening the visibility of the subject and clarifying its future direction.

Keywords: visual art education, curriculum, curricular development, history

ABOUT THE AUTHOR

Sandra Rebekka Önnudóttir Arnarsdóttir (srd1@hi.is) has a B.Ed. with an emphasis on visual arts, a diploma in visual arts, an M.A. in teaching SEN students and is currently a Ph.D. student at the University of Iceland where she researches visual arts education. Sandra works as an arts teacher and has taught at the University of Akureyri. She has taken part in and held a variety of exhibitions. Her emphasis is on arts education, creativity and technology and curriculum development. <https://orcid.org/0009-0001-2071-4794>